Tenon kiinteistönomistajat ry. **LAUSUNTO**

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Vastausosoite: MmV@eduskunta.fi

Asia: HE 9/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen liitteessä olevan kalastussäännön korvaamisesta uudella kalastussäännöllä tehdyn sopimuksen hyväksymisestä sekä laiksi kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta

Määräaika: 7.3. klo 12.00 mennessä.

Tenon kiinteistönomistajat ry:n lausunto

Tenon kiinteistönomistajat ry. kiittää mahdollisuudesta lausua valiokuntanne käsittelemästä asiasta.

Lausunto lyhyesti

- Lakiesitys perustuu Suomen ja Norjan neuvottelukuntien neuvottelutulokseen.
- Maa- ja metsätalousministeriö poisti Suomen neuvottelukunnasta Tenon kiinteistönomistajat ry:n edustajan saamelaiskäräjien ja paikallisten henkilöiden painostuksesta (asiakirjanäyttö).
- Neuvottelukunnan jäseniä erosi ennen neuvottelujen päättymistä eikä neuvottelukuntaa täydennetty, joten neuvottelukunnan neuvottelutulos on valmistunut Suomen osalta viranomaistyönä.
- Lakiesityksessä perustellaan: Lohikantojen heikentyneen tilan vuoksi lohenkalastuksen sallimisessa joudutaan tekemään punnintaa perusoikeuksien välillä. Vastuu ympäristöstä kuuluu kaikille. Se ei ole peruste yhden perusoikeuden korostamiseen ja toisen perusoikeuden rajoittamiseen.
- Oikeusministeriön edustaja neuvottelukunnassa jätti eriävän mielipiteen, joka on salainen. Siinä hän ohjaa, ettei omaisuudensuojaa Tenojoella tarvitse noudattaa.
- Neuvottelukunta ei ole noudattanut Suomen perustuslain 22 §:n määräystä, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.
- Lakiesitys ei ole Suomen perustuslain mukainen eikä sitä eduskunta voi normaalissa lain säätämisjärjestyksessä hyväksyä.

Tämä lakiesitys on hylättävä, koska se ei ole Suomen perustuslain mukainen

Tenojoen kalastussäännön uudistaminen ja voimaansaattamislain muuttaminen tulisi eduskunnassa käsitellä perustuslain säätämisjärjestyksessä, koska lakiesityksissä rajoitetaan henkilöiden perusoikeuksia (perustuslain 6 § yhdenvertaisuus, 9 § liikkumisvapaus, 15 § omaisuuden suoja, 18 § elinkeinovapaus) vastoin perusoikeuksien yleisiä rajoitusehtoja. Perustuslain 22 § edellyttää julkisen vallan turvaavan perusoikeudet ja ihmisoikeudet. Kaikki perusoikeudet tulee julkisen vallan siten pyrkiä toteuttamaan mahdollisimman laajoina.

Suomessa sovelletaan perusoikeusuudistuksen (1995) jälkeen perusoikeuksien yleisiä rajoitusehtoja sekä poikkeuslakimenettelyn välttämisen periaatetta.

Tämän lakiesityksen mukainen neuvottelutulos on jo allekirjoitettu Norjan kanssa, joten sen muuttaminen eduskunnan toimesta ei liene mahdollista. Lakiesitys ei täytä perusoikeuksien yleisiä rajoitusehtoja ulkopaikkakuntalaisten kiinteistönomistajien osalta. Normaalin lain säätämisjärjestystä ei siten voi käyttää. Lakiesitys tulee hylätä ja palauttaa uuteen valmisteluun.

Perustelumme lakiesityksen hylkäämiselle

Tenojoen kalastussäännön sekä voimaansaattamislain esityksessä on jatkettu Suomen lainsäädäntöön soveltumatonta asuinpaikkaperiaatetta. Se asettaa kiinteistönomistajat omaisuutensa käyttömahdollisuudessa eri asemaan riippuen kiinteistönomistajan asuinpaikasta. Tähän kiinnitti perustuslakivaliokunta huomiota jo vuonna 1989 (PeVL 13/1989), joten asia on ollut tiedossa, mutta sitä ei ole tässä lakiesityksessä otettu huomioon (sivu 5. tässä lausunnossa).

Todellisuudessa asuinpaikkaperiaatteella yritetään kiertää Tenojoen kalastuksen sääntelyssä oikeusnormia eli poikkeuslakien välttämisen periaatetta.

Hallituksen esityksessä ei edelleenkään ilmene Tenojoen suomenpuoleisen vesialueen omistuksen jakautumista yksityiseen ja valtion veteen eikä niiden osuuksia. Eduskunnan objektiivinen päätöksenteko ei toteudu vajavaisin ja harhaanjohtavin tiedoin. Eduskunnalla on perustuslain mukainen tiedonsaantioikeus kaikista päätöksentekoon vaikuttavista tosiasioista (PL 47 §). Hallituksen esityksessä olisi tullut asianmukaisesti selvittää Tenojoen suomenpuoleisen vesialueen omistusolot ja laatia kunnollinen vaikutusarvio lakiehdotuksen vaikutuksista alueen ulkopuolella asuviin, kiinteistön omistamiseen perustuviin, kalastusoikeuden haltijoihin.

Asuinpaikkaperiaatteen käyttö Tenojoen kalastuksen sääntelyssä on peräisin virheellisestä käsityksestä valtion ja yksityisen veden omistussuhteista kyseisellä vesialueella. Vuoden 1972 kalastussääntöä säädettäessä oletettiin virheellisesti suurimman osan Tenojoen vedestä kuuluvan Suomen valtiolle. (Liite 1. *TKT, OTT Veikko O. Hyvönen 1989* s. 2).

Vuoden 2016 kiinteistörekisteritietojen mukaan Tenojoen pääuoman alueella oli n. 1 800 yksityisessä omistuksessa olevaa kalastusoikeudellista tilaa. Yksityinen omistus eroaa saamelaisten yhteisöllisestä omistuksesta siinäkin tapauksessa, että omistaja olisi saamelainen. Kaikki yksityisesti omistetut kiinteistöt ja niihin kuuluvat Tenojoen kalastusoikeudet nauttivat yhdenvertaista omaisuudensuojaa henkilön perusoikeutena.

Tenojoen kalastuksen sääntelystä on yhdistyksemme saanut valtiosääntöoikeudellisen asiantuntijalausunnon emeritusprofessori Kaarlo Tuorilta 2017 (Liite 2.) Hän on perusteellisesti käynyt läpi Tenojoen kalastussopimuksen ja -säännön sekä niistä eduskuntakäsittelyn yhteydessä kirjoitetun perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 5/2017). Valtiosääntöasiantuntemuksellaan hän perustelee lausunnossaan, että perusoikeuksien rajoitusedellytysten käsittely sivuutettiin kokonaan ja ettei perusoikeuksia koskevia rajoituksia ole asianmukaisesti perusteltu ja ettei muun muassa omaisuudensuojan ydinalueen koskemattomuuden voida katsoa toteutuneen (sivulta 23 eteenpäin). Koska sama asuinpaikkaperiaate on pysytetty tässäkin Hallituksen esityksessä ja kalastusrajoituksia kiinteistönomistajille asuinpaikkaan perustuen on vain lisätty, niin professori Tuorin analyysi tilanteesta on edelleen ajankohtainen.

Asuinpaikkaperiaatteen käytön perusteella tässäkin Hallituksen esityksessä alueen ulkopuolella asuvilta kiinteistönomistajilta on kiinteistörekisteriin merkittyjen kiinteiden pyydysten käyttö kokonaan kielletty. Tätä kieltoa professori Tuori on pitänyt aivan selkeänä omaisuudensuojan ydinalueen loukkauksena (s. 27, kohta 9.). Vavalla ja vieheellä kalastettaessa ulkopaikkakuntalaisen kiinteistönsä kautta kalastusoikeutta omistavan henkilön kalastusoikeus on kuivattu olemattomaksi sekä oikeuksien käytön että myös kalastusajan kautta. Ulkopaikkakuntalainen kiinteistönomistaja on tässä Hallituksen esityksessä edelleenkin lähes matkailukalastajan eli turistin asemassa. Asuinpaikkaperiaatteen vuoksi ulkopaikkakuntalaisen kiinteistön omistajan kalastusoikeus on keskimäärin alle 1/100 osa vastaavan kiinteistön paikkakuntalaiseen omistajaan verrattuna. Suurelta määrältä ulkopaikkakuntalaisia kiinteistönomistajia kiinteistön kalastusoikeuden käyttö on kokonaan estetty. Jopa paikkakunnalla asuva vettä omistamaton ”jokamies” on asetettu ilman perustetta parempaan asemaan, kuin ulkopaikkakuntalainen kalastusoikeuden haltija.

Hallituksen esityksen mukaan kuka tahansa äskettäin Tenojoen alueelle muuttanut suomalainen tai ulkomaan kansalainen, jolla ei ole mitään sidettä paikkakunnalle, voisi kalastaa koko Tenojoessa vavalla ja vieheellä ja vieläpä heittää uistinta rannalta paikkakuntalaisten pitkään jatkuneeseen perinteeseen vedoten. Näin ei pitäisi olla - eikä

ainakaan Tenojoessa toisten yksityisten omistamalla vesialueella. Näin nyt käsiteltävä Hallituksen esitys kuitenkin tämän sallisi, kun taas alueen ulkopuolella asuvan vesialueen omistajan kalastusoikeus on omaisuudensuojan ja yhdenvertaisen kohtelun ja muidenkin perusoikeuksien vastaisesti pääosin estetty muutenkin voimakkaasti rajoitettu.

Kalastusoikeuden haltijoiden asuinpaikkaan perustuva erottelu ja syrjinnänkin piirteitä saava kohtelu on lakiesityksessä räikeä, eikä sitä voi mitenkään oikeustieteellisesti perustella. Kysymys on ideologinen ja poliittinen, kuten professori Veikko O. Hyvönen on todennut (Liite 1, sivu 4).

Hallituksen esityksessä on sekoitettu luonnonsuojelu eli perustuslain vastuu ympäristöstä kalastusoikeuksien sääntelyyn (Liite 1. sivu 3). Vastuu ympäristöstä (PL 20 §) kuuluu tarkalleen: *"Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.*
Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon."

Koska tämän perusoikeuden ensimmäinen momentti määrää, että vastuu kuuluu kaikille, on tämän perusoikeuden määrittelyn mukaisesti täysin perusteetonta sekoittaa tähän perusoikeuteen nojaavaa lohen suojelua eri henkilöille erilaisessa suhteessa. Ulkopaikkakuntalaisen henkilön kalastusoikeutta tai kalastusmahdollisuutta ei voi rajata lohen suojelun nimissäkään yhtään enempää kuin paikkakuntalaisen tai saamelaisen henkilön kalastusoikeutta rajoitetaan.

Vastaavasti tämän perusoikeuden (PL 20 §) toinen momentti määrää, että julkisen vallan tulee turvata jokaisen mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Maa- ja metsätalousministeriö on poistanut Tenon kiinteistönomistajat ry:n edustajan Tenojoen kalastussäännön neuvottelukunnan kokoonpanosta epäasiallisella menettelyllä ja hallintomenettelystä säädetyn vastaisesti. Ministeriö ilmaisee asian Hallituksen esityksessä virheellisesti ja provokatiivisesti. Asiakirjoista selviää, että Tenojoen kiinteistönomistajien edustaja poistettiin neuvottelukunnan varsinaisen eli ääni- ja puhevaltaisen jäsenen paikalta saamelaisten tahojen epäparlamentaarisen painostuksen vuoksi. Sijaan tarjottua, puhe- ja äänioikeutta vailla olevaa, pysyvän asiantuntijan nimellistä roolia pidimme lähinnä räikeänä loukkauksena.

Emeritusprofessori Kaarlo Tuori esitti lainopillisessa asiantuntijalausunnossaan (Liite 2.), että tulisi tehdä Tenojoen kalastussäännön perustan valtiosääntöoikeudellinen tarkastelu. Vastaavasti professori Veikko O. Hyvönen (1989) on jo lausunnossaan perustuslakivaliokunnalle (Liite 1. s. 3 alku) ehdottanut, että Tenojoen kalastussääntö pitäisi saattaa kokonaisuudessaan uutena lainsäädäntönä eduskunnan käsiteltäväksi. Tenon kiinteistönomistajat ry. on useaan kertaan kirjallisesti ehdottanut maa- ja metsätalousministeriölle kyseisen tarkastelun tilaamista perustuslakiasiantuntijoilta. Koska

ministeriö ei ole asiaan ryhtynyt, on yhdistyksemme hallitus yhdessä lainopillisten asiantuntijoiden kanssa paneutunut asiaan ja tehnyt itse kyseisen tarkastelun (Liite 3. *Selvitys kalastusoikeuksista suomenpuoleisella Tenojoella 2023-12-09*). Selvityksessä olemme esittäneet myös perustuslain 17.3 §:n säätämisperusteissa perusoikeusuudistuksen yhteydessä (HE 309/1993) eduskunnalle esitetyn perusoikeuden täsmennyksen: *"Toisaalta säännös ei merkitsisi siinä tarkoitettujen ryhmien oikeutta omaan kulttuuriinsa vedoten poiketa suomalaisen oikeusjärjestyksen asettamista säännöistä"*. Tämä säätämisperuste on maa- ja metsätalousministeriössä tätä esitystä kirjoitettaessa kokonaan sivuutettu.

Tämä hallituksen esitys ei ole Suomen oikeusjärjestelmän mukainen eikä sitä eduskunta voi normaalissa lainsäätämisjärjestyksessä hyväksyä. Se tulee hylätä ja palauttaa uuteen valmisteluun, jossa Tenojoen kalastuksen sääntelyn vakavat ja perustuslain vastaiset valuviat korjataan.

Tenojoen kalastussääntö on valmisteltava uudelleen

Tenojoen kalastussäännössä kaikki kiinteistöihin perustuvan kalastusoikeuden haltijat tulee asettaa yhdenvertaisesti ja asuinpaikastaan riippumatta samaan kalastajaryhmään kiinteistönsä kalastusoikeuksien mukaisesti. Hallituksen esityksen mukaiselle erottelulle ei ole perusteita (Liite 1. sivu 4.).

Tenojoen lohikanta on vaarantunut ja koko vesistössä on ollut lohen kalastuskielto jo kolme kalastuskautta. Asiantuntijat ovat ennustaneet, että kalastuskielto jatkuu vielä ehkä useammankin kalastuskauden. Maa- ja metsätalousministeriöllä on siten runsaasti aikaa valmistella tämä Hallituksen esitys uudelleen Tenojoen lohenkalastuksen siitä kärsimättä. Mikäli Norja ei hyväksy voimassa olevan kalastussopimuksen ja kalastussäännön pitämistä voimassa jatkovalmistelun ajan, ei voi olla mitään ongelmaa sopia vain lohen kalastuksen kiellosta ja toteuttaa kalastuksen sääntely Tenojoen suomenpuoleisella vesialueella Suomen kalastuslain mukaisena – kuten kaikissa muissakin Suomen kalavesissä.

Tenojoen kalastussääntö sisältää jo aiemmin mahdollisuuden lohen lisäksi muidenkin kalalajien kalastukseen, joten sen sääntelykään ei muodostu ongelmaksi. Kyttyrälohikin on muu kalalaji ja sekin kalastus voi tapahtua voimassa olevan Tenojoen kalastussopimuksen vallitessa tai vastaavasti Suomen kalastuslain mukaisesti.

Atlantin lohen ahdinkoa ja Suomen perustuslain ympäristövastuuta (PL 20 §) on tässä Hallituksen esityksessä käytetty poliittisesti hyväksi ulkopaikkakuntalaisten Tenojoen kalastusoikeudellisten kiinteistöjen omistajien aseman huonontamiseksi. Valtiosääntöoikeuden asiantuntijoiden esitysten perusteella viimeistään tässä tilanteessa olisi Tenojoen kalastussääntö pitänyt korjata Suomen oikeusjärjestelmän mukaiseksi. Perustuslakivaliokuntakin on lausunnossaan (PeVL 13/1989) todennut: *"Omaisuudensuojan*

loukkauksen vakavuutta käsiteltävänä olevassa tapauksessa korostaa se, että kalastajien asema määräytyy, ei kalastusoikeuden vaan vakinaisen asuinpaikan perusteella, vaikka asuinpaikan valitsemisen vapaus on turvattu hallitusmuodon 7 §:ssä, eikä kansalaisten perusoikeuksien nauttima suoja saisi siten lähtökohtaisesti riippua valitusta kotipaikasta".

Tämän lisäksi samaan lausuntoon (PeVL 13/1989) liittyy paikallisten kalastukseen oikeutettujen henkilöiden oikeuksien pohdinnan lisäksi oleellinen vaatimus, joka edelleen on toteuttamatta:
"Myös muiden kalastukseen oikeutettujen asema on järjestettävä kohtuulliseksi".

Lakiesityksen laatijoiden tulisi uudessa valmistelussa huolellisesti perehtyä Suomen oikeusjärjestelmän vaatimuksiin, lopettaa asuinpaikalla politikointi ja virheellisen tiedon kirjoittaminen lakiesitykseen, kuten tässä on kirjoitettu:
"*Lohikantojen heikentyneen tilan vuoksi lohenkalastuksen sallimisessa joudutaan tekemään punnintaa perusoikeuksien välillä, ja ensimmäisessä vaiheessa lohenkalastus olisi sallittua* ***vain paikkakunnalla vakinaisesti asuville, jolloin asuinpaikkaperiaate korostuisi.*** *Lohenkalastus sallittaisiin ensimmäisessä vaiheessa paikkakunnalla asuville, jotta lohenkalastus pystyttäisiin kohdentamaan sellaisille henkilöille, joiden normaaliin elinpiiriin lohenkalastus liittyy kiinteästi.* ***Seuraavassa vaiheessa lohenkalastus sallittaisiin ulkopaikkakuntalaisille kalastusoikeuden haltijoille. Näin pyritään turvaamaan muualla asuvien kiinteistönomistajien omaisuuden suoja.***
Lainlaatija väittää turvaavansa ulkopaikkakuntalaisten omaisuudensuojaa, vaikka tosiasiassa tällä määräyksellä omaisuudensuoja romahtaa. Paikkakuntalaiset vesialuetta ja kalastusoikeudellisia kiinteistöjä omistamattomat henkilöt pääsevät kalastamaan jopa useita vuosia ennen kuin ulkopaikkakunnilla asuvat vesialueen omistajat pääsevät kalastamaan omistamassaan kalavedessä lohta. Pahimmassa tapauksessa paikkakuntalaiset rasittaisivat elpyvää lohikantaa niin paljon, ettei ulkopaikkakuntalainen pienen tai ison tilan omistaja voisi enää koskaan kalastaa lohta.

Tässä Hallituksen esityksessä perusoikeuksia rajoitetaan ilman asianmukaisia perusteita ja tosiasioita vääristellään – tätä ei eduskunnan tule hyväksyä.

Norjan valtio omistaa koko Tenojoen norjanpuolisen vesialueen ja on siten voinut antaa sen paikallisten tahojen hallintaan. Suomenpuoleinen vesialue on pääosin yksityisessä omistuksessa. Siten omistajien kalastus kohdistuu yksityiselle vesialueelle eli yksityiseen omaisuuteen. Pienemmällä Tenojoen valtion vesialueella on Suomen valtiolla vastaavasti omistajan oikeudet. Suomalaisten kalastusoikeus Norjan vesialueella perustuu kalastussopimuksen vastavuoroisuuteen. Norjalaisetkin saavat kalastaa Suomen vesialueella – sekä yksityisesti omistetulla että myös valtion omistamalla. Norjan puolella kalastaminen ei siten voi edellyttää Suomen perusoikeuksien rajoittamista.

Neuvottelukunnan jäseniksi tulee uudelleen valmisteluun valita asiantuntevia henkilöitä tasapuolisesti. Neuvottelukunnan mandaatti tulee olla selkeä ja Suomen oikeusjärjestelmässä pitäytyminen ohjeistettu. Mukaan valittavien eri ministeriöiden edustajien tulee valvoa Suomen etua ja kansainvälisen oikeuden sekä Suomen oikeusjärjestelmän neutraalia toteutumista. Neuvottelukunnan puheenjohtajan on valvottava neuvottelumandaatin, asetettujen tavoitteiden sekä julkiselle vallalle perustuslaissa määrättyjen velvollisuuksien noudattamista. Tämän neuvottelukunnan virheellinen toiminta on varoittava esimerkki. Jäsenten joukkoero ja neuvottelutulokseen liitetty salattu eriävä mielipidekin kuvaavat neuvottelukunnan toiminnan epäonnistumista. Tämä lakiesitys on kelvoton.

Seinäjoella 4.3.2024

Veikko Rintamäki, puheenjohtaja
Tenon kiinteistönomistajat ry:n hallitus

Liitteet
Liite 1. TKT, OTT Veikko O. Hyvönen, lausunto perustuslakivaliokunnalle 1989
Liite 2. Emeritusprofessori Kaarlo Tuori, lainopillinen asiantuntijalausunto 2017
Liite 3. Selvitys kalastusoikeuksista suomenpuoleisella Tenojoella 2023-12-09